

1. Obiekt

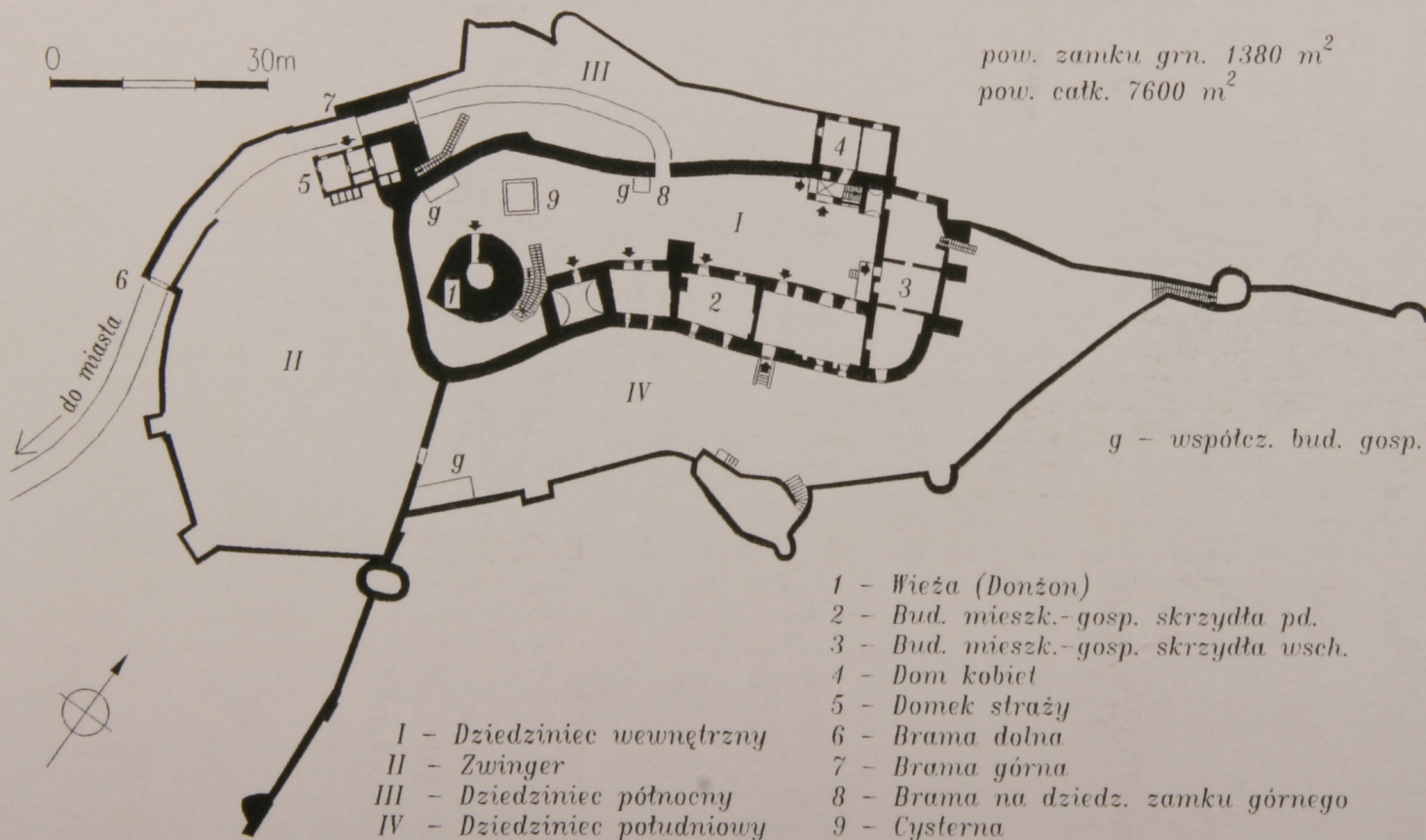
ZESPÓŁ ZAMKU BOLKÓW (trwała ruina)

2. Czas powstania
4 ćw. XIII w.; 1308-68; rozb. renes. 1540-49; renow. pocz. XVII w., po 1646, 1703-15, 1893, 1920-3, 1937-8;

3. Miejscowość

BOLKÓW

11. Zdjęcie, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres

Muzeum Zamek Bolków
58-575 Bolków;
nr działki 320/4

5. Przynależność administracyjna
województwo dolnośląskie
powiat Jawor
gmina miejska Bolków

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Bolkoburg (Kreis Jauer-Bolkenhain)

7. Przynależność administracyjna 1.04.1975 r

województwo wrocławskie
powiat Jawor

8. Właściciel i jego adres

gmina - Urząd Miasta i Gminy,
Rynek 1, 58-575 Bolków;

9. Użytkownik i jego adres

w zarządzie Muz. Okręgowego w
Jeleniej Górze, ul. Muzealna, Jelenia
Góra; Oddział - Muzeum Zamek
Bolków

10. Rejestr zabytków

nr80..... data25.11.49.....

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu.

Bolków, jako osada targowa, wzmiankowany po raz pierwszy w 1276 r. Jego lokacja nastąpiła nieco wcześniej, najpewniej po najeździe Mongołów w 1241 r. Prawdopodobnie już w I poł. XII w. powstały zaczątki zamku bolkowskięgo, założonego przez Bolesława Rogatkę. Zamek wzmiankowany od 1276 r., jako Hayn. Wcześniejsza kasztelania w Świnach zaczęła tracić znaczenie na rzecz prężnie rozwijającej się nowej osady i siedziby książęcej. Książę świdnicki Bolko I rozpoczął budowę zamku książęcego w I. 70-tych XII w. Z tego okresu budowy zachował się do dziś donżon i fragmenty skrzydeł mieszkalnych oraz wewnętrzne mury obronne. Rozbudowa zamku nastąpiła za następców Bolka I: Bernarda i Bolka II, w I poł. XIV w. W tym czasie powstały oba skrzydła mieszkalne a mury zamkowe włączono w system obrony miasta. Ok. 1500 r. ukształtowała się całkowicie forma zamku gotyckiego, który zyskał zamknięcie narożnika pd.-wsch. w skrzydle pd. i krużganek przed skrzydłem wsch. oraz umocnienia bramne. Po śmierci Bolka II i jego żony Agnieszki księstwo świdnicko-jaworskie weszło mocą układów w skład państwa czeskiego (1392). Zamek książęcy w Bolkowie staje się kolejno lennem licznych czeskich rodów szlacheckich. Po wejściu Śląska, wraz z innymi ziemiami korony czeskiej pod panowanie monarchii austriackiej, zamek i miasto Bolków pozostawał w rękach śląskich rodów możnowładczych – v. Salza, v. Logau, v. Zedlitz. Za czasów Salzów przeprowadzono wielką rozbudowę zamku, którą kierował mistrz Jakub Parr; w 1534 r. zamek określano jako chylący się ku ruinie, prace podjęto w 1540 r. Głównym efektem było znaczne powiększenie terenu warownego: wokół średniowiecznego jądra powstały 3 dziedzińce zewnętrzne o nowoczesnym narysie murów, zabezpieczonymi bastejami, z bramą dolną i przedbraniem; wzniesiono także renesansowy Dom Kobiet i Domek Straży a dawne zabudowania zamku gotyckiego zyskały nowożytny wystrój (otwory, dekoracja sgraffitowa, renesansowe atyki). Zamek uległ zniszczeniu w czasie wojny 30-letniej (zniszczony przez pożar w 1632, zdobyty przez Szwedów w 1646). W XVII w. podjęto prace remontowe i renowacyjne, z tego okresu pochodzi loggia Domu Kobiet. Ostatni właściciel z rodu Zedlitzów zmarł w 1700 r.; po jego śmierci spadkobiercy sprzedali zamek klasztorowi w Krzeszowie, w którego rękach pozostawał do sekularyzacji zakonu w 1810. Po tej dacie stał się własnością państwa pruskiego. Nie zamieszkały, popadał w coraz większą ruinę. Pierwsze prace zabezpieczające podjęto w 1893 r – remont Domu Kobiet i urządzenie w nim schroniska młodzieżowego. Kolejne renowacje przeprowadzono w 1920–23 r.; od 1923 r. w Domu Kobiet urządzono muzeum.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrza, wyposażenie, instalacje)

SYTUACJA. Bolków — miasto w pow. jaworskim – siedziba władz gminnych, położone w dolinie Nysy Szalonej, między Pogórzem Bolkowskim, a Pogórzem Wojciechowskim, częściami Pogórza Kaczawskiego. Miejscowość usytuowana jest przy międzynarodowej szosie Wrocław – Jelenia Góra, 33 km na wsch. od tej ostatniej, na skrzyżowaniu dawnych historycznych szlaków komunikacyjnych: starszego z Czech przez Wrocław do Wielkopolski i nieco młodszego z Wrocławia, przez Jelenią Górę, w kierunku Zgorzelca i dalej, na zach. Przez Bolków przechodzi lokalna linia kolejowa z Jawora i Strzegomia w kierunku Marciszowa. Miasto powiązane było organicznie – funkcjonalnie i kompozycyjnie, z zamkiem książąt piastowskich.

Zamek powstał na wyniosłym wzgórzu (396 m n.p.m.), na którego pd.-wsch. zboczach rozwinęła się zabudowa miasta (rynek) i które zboczem pn.-zach. opada stromo ku rzece. Dostęp od strony miasta umożliwia stroma wąska droga jezdna z płytek betonowych (dzisiejsza ul. Bolka), odchodząca ku zach. od pd. ulicy wylotowej rynku i wijąca się ku pn.-zach., aż do dolnej bramy zamkowej. Zbocza wzgórza, strome i skaliste, gęsto porośnięte drzewami i krzewami, do dnia dzisiejszego uniemożliwiają dojsię do zamku z innych stron. Górujący nad okolicą zespół zamkowy jest jednym z głównych obiektów turystycznych na zielonym szlaku zw. „Szlakiem Zamków Piastowskich”.

KOMPOZYCJA. Zespół zamkowy zajmuje wierzchołek wzniesienia, przyjmując wydłużony wrzecionowaty, nieregularny kształt, o osi podłużnej pn.-wsch.–pd.-zach., podyktowany ukształtowaniem terenu. Kształt założenia określają wysokie kamienne zewnętrzne mury obronne, urozmaicone bastejami i występami o zróżnicowanych kształtach. Narys murów zewnętrznych rozszerza się ku pd.-wsch., gdzie zlokalizowana jest dolna brama i droga ku miastu, zwęża się natomiast ku pn.-zach., tworząc, zakończone cylindryczną basteją ostrze. Założenie składa się z dwóch, tworzących układ odśrodkowy części, powstałych w dwóch głównych etapach budowlanych. Każda z części opasana jest własnym murem obronnym. Średniowieczna część wewnętrzna, nieco wyżej położona, stanowiąca jądro założenia, czyli **górnny zamek**, obejmuje: najstarszy element założenia – donżon (*nr 1*), zabudowania mieszkalno-gosp. skrzydła pd. (*nr 2*) i wsch. (*nr 3*) oraz dziedziniec wewnętrzny (*I*). Otacza ją nowożytna część zewnętrzna – **zamek dolny**, o urozmaiconym narysie murów obronnych z bastejami, włączonych pierwotnie w system murów obronnych miasta (od strony pd. i pn.-wsch.), z zach. bramami dolną i górną, zwingerem (*II*), dziedzińcem pn. (*III*) i pd. (*IV*) oraz renesansowym budynkiem tzw. Domu Kobiet (*nr 4*) i Domkiem Straży przy bramie górnej (*nr 5*).

Zespół **zamku górnego** stanowi zwartą, zamkniętą kompozycję, o naznaczonym tendencjami do regularności układu, nerkowatym kształcie. Wysokie mury (wys. muru zach. i pd. wynosi ok. 15 m) kreślą zbliżony kształtem do wydłużonego prostokąta czworobok, o zaokrąglonych narożach i przewężeniu w środku dłuższych boków, gdzie zlokalizowano główną, zachowaną do dziś, bramę. Ślad pierwotnej, ostrolukowej bramy średniowiecznej, widoczny jest w pd. części muru zach., w pobliżu donżonu. Dziedziniec pełnił przede wszystkim funkcje komunikacyjne, zachowały się na nim ślady nawierzchni brukowanej „kocimi łabami” – część wsch., przy zabudowaniach i fragmenty między cysterną na wodę i donżonem oraz bruku z regularnej kostki granitowej – chodniczek od bramy do Domu Kobiet. Zach. część zespołu zajmuje **donżon** – cylindryczna wieża ostatecznej obrony, z ostrzem zwróconym ku zach. (*nr 1*). Tuż przy nim, przy pd. linii murów, ciąg czterech 4-bocznych pomieszczeń, zróżnicowanych gabarytowo, stanowiących **pd. skrzydło mieszkalno-gosp.** (*nr 2*), dostępne przez otwory wejściowe od strony dziedzińca wewnętrznego; największe pomieszczenie wsch. ma również wyjście na zewnętrzny dziedziniec pd. (*IV*). Przeznaczenie mieszkalno-gosp. miał również ciąg pomieszczeń **skrzydła wsch.** (*nr 3*). W pn. narożnik wydłużonego dziedzińca wewnętrznego wbudowano w czasach renesansowej przebudowy loggię i klatkę schodową, położonego już poza obrębem murów średniowiecznych, **Domu Kobiet** (*nr 4*). Tutaj też znajdują się niewielkie pomieszczenia piwniczne: pn., pod Domem Kobiet i wsch. – pod kamienną platformą, pozostałością dawnych, nie zachowanych krużganek, poprzedzających pomieszczenia skrzydła wsch. Wśród oryginalnych urządzeń zamkowych, w pobliżu donżonu, na pn.-zach. od niego, zachowała się wykuta w skale, obmurowana kamiennym murem głęboka **cysterna** (*nr 6*).

Donżon (*nr 1*) – najstarsza część zamku bolkowskiego (4 ćw. XIII w.), wzniesiony z kamienia łamanego, z ostrzem wymurowanym z ciosów czerwonego piaskowca; grubość murów w dolnych partiach wieży wynosi 4,5 m; wejście zlokalizowane ze względów obronnych na wys. 2 kond.; stanowi je mały pn.-wsch. otwór, zamknięty pełnolukowo i ujęty w proste obramienie z bloków piaskowca; prowadzą do niego współczesne, drewniane, zadaszone schodki zewnętrzne; wewnątrz 3-kond., z dolnym wysokim lochem głodowym, dostępnym pierwotnie tylko od góry (obecne wejście pn. powstało wtórnie), w kolejnych dwóch